

Julije Knifer i meandar kao poticaj za oblikovanje kolekcije modne odjeće

The Meander of Julije Knifer as an Incentive for the Design of the Fashion Clothing Collection

Stručni rad / Professional paper

Klara Petraš, Josipa Štefanec *

Sveučilište u Zagrebu Tekstilno-tehnološki fakultet, Zavod za dizajn tekstila i odjeće, Prilaz baruna Filipovića 28a, 10 000 Zagreb, Hrvatska

*Korespondencija: josipa.stefanec@tff.unizg.hr

Sažetak

U ovom radu istraženo je stvaralaštvo Julija Knifera, jednog od najvažnijih hrvatskih umjetnika 20. stoljeća, s posebnim naglaskom na njegov prepoznatljivi motiv meandra. Analiziran je povijesni razvoj meandra, njegova simbolika i konceptualna dimenzija u Kniferovu opusu, kao i njegova primjena u suvremenoj umjetnosti i modnom dizajnu. Istraživanje je provedeno kombinacijom teorijske analize literature, proučavanja Kniferovih radova te dizajnerskog procesa vlastite modne kolekcije. Rezultati pokazuju da meandar nije samo vizualni motiv, već koncept koji kroz ritam, ponavljanje i disciplinu nosi simboličko i kulturno značenje, a njegova jednostavnost i geometrijska jasnoća omogućuju prijenos u odjevne forme. Zaključuje se da Kniferov meandar može poslužiti kao inspiracija u slow fashion pristupu, naglašavajući trajnost, promišljenost i cikličnost u modi te pružajući vizualni okvir za suvremeni dizajn odjeće.

Ključne riječi: meandar; dizajn; umjetnost

Abstract

This final thesis explores the work of Julije Knifer, one of the most important Croatian artists of the 20th century, with a particular focus on his recognizable meander motif. The historical development of the meander, its symbolism, and its conceptual dimension in Knifer's oeuvre were analyzed, as well as its application in contemporary art and fashion design. The research was conducted through a combination of theoretical literature analysis, study of Knifer's works, and the design process of an original fashion collection. The results show that the meander is not merely a visual motif, but a concept that, through rhythm, repetition, and discipline, carries symbolic and cultural meaning, while its simplicity and geometric clarity allow for translation into clothing forms. It is concluded that Knifer's meander can serve as inspiration for a slow fashion approach, emphasizing durability, mindfulness, and cyclicity in fashion, while providing a visual framework for contemporary clothing design.

Keywords: meander; design; art

1. Uvod

Umjetničko stvaralaštvo Julija Knifera, jednog od najvažnijih hrvatskih umjetnika 20. stoljeća koji je svojim pristupom u umjetnosti obilježio modernu i suvremenu umjetničku scenu, a njegov često korišten i prepoznatljiv motiv meandra postao je jedinstven simbol hrvatske i europske avangarde. Meandar u Kniferovom opusu nadilazi granice slikarstva, iako reduciran na crno - bijelu formu, on nije tek dekorativni oblik, već predstavlja određeni koncept. Njegova stroga repetitivnost, ritmičnost i kontemplativnost svjedoče o umjetnikovu promišljenom pristupu umjetničkog izraza i životu općenito. Odabir povezivanja Kniferova rada s oblikovanjem modne kolekcije temelji se na želji da se istraži kako jedan vizualno reducirani motiv može pronaći svoje mjesto u području mode. Moda je, osim estetskog izraza, i oblik kulturne komunikacije, a inspiraciju nerijetko crpi iz umjetničkih pravaca i individualnih opusa. U tom smislu Kniferov meandar nije samo vizualni poticaj, nego i koncept koji kroz ritam i ponavljanje može biti reinterpetirani u forme i strukture odjeće.

1.1. Meandar Julije Knifera

Meandar, čiji naziv potječe od maloazijske rijeke Maeander (danas poznate kao Menderes u Turskoj), čuvena po svom izrazito vijugavom toku, označava prirodnu ili ornamentalnu pojavu koja se odlikuje zavojitim oblikom.

U umjetničkom i arhitektonskom kontekstu, meandar je naziv za ukrasni motiv koji potječe iz antike, a sastoji se od ponavljajućeg niza geometrijskih elemenata, najčešće pravocrtnih, trokutastih ili pravokutno lomljenih linija te polukružnih zavoja, koji tvore neprekinuti, povezani ornament. Ovaj se motiv javljao kao čest ukras u antičkoj arhitekturi, mozaicima i keramici, a kasnije je preuzet i prilagođen u razdobljima koja su crpila inspiraciju iz antike, poput renesanse, gdje je služio ne samo estetskoj funkciji nego i simboličkom povezivanju s klasičnim idealima harmonije i reda.

Naziva se i 'grčkim ključem' jer pojedinačni segment donekle podsjeća na oblik drevnog ključa. Meandar se, zahvaljujući svojoj geometrijskoj jasnoći i estetskoj univerzalnosti, zadržao i u suvremenom dizajnu interijera, arhitekturi i primijenjenoj umjetnosti. Njegova prilagodljivost omogućila je da se motiv uspješno integriira u različite kulturne i stilističke

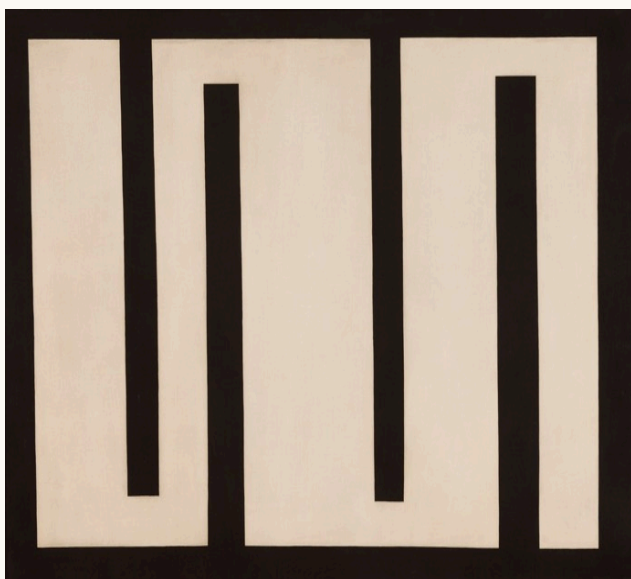
kontekste. Osim što je služio estetskoj svrsi, meandar je u mnogim kulturama nosio i simbolička značenja. U simboličkom kontekstu, neprekinuti, isprepleteni uzorak meandra označava simboliku jedinstva i beskonačnosti. Također, često je interpretiran kao znak vječnosti, neprekinutog ciklusa života i harmonije. Kombinacija jednostavnosti i simboličke dubine čini meandar jednim od najprepoznatljivijih ukrasnih motiva u povijesti umjetnosti.

Julije Knifer posvetio je svoj umjetnički i privatni život istraživanju meandra, simbola koji se povezuje s vječnim tokom života i beskonačnošću. Za njega meandar nije bio tek isprekidani ukrasni motiv ili grafički element, već duboko značenje i filozofija koja je oblikovala njegov i promatračev pogled na svijet i na umjetnost.

Julije Kniferovo sudjelovanje u umjetničkoj skupini Gorgona imalo je dubok i trajan utjecaj na njegov umjetnički razvoj i usmjerilo ga prema inovativnim pravcima suvremene umjetnosti. Skupina Gorgona djelovala je u Hrvatskoj u Zagrebu od 1959. do 1966. godine i okupljala je niz istaknutih umjetnika, kritičara i intelektualaca koji su zajedno nastojali pomaknuti granice tadašnje umjetničke scene. Za Knifera je Gorgona predstavljala plodno tlo za razvijanje njegove vlastite umjetničke vizije. Upravo je unutar tog ozračja slobodnog i eksperimentalnog promišljanja Knifer počeo sustavno razvijati svoj prepoznatljiv vizualni jezik, odnosno meandar. Minimalistički i konceptualni naglasci Gorgone duboko su se odrazili u njegovom radu, pružajući mu intelektualni okvir i podršku da reducira svoj slikarski izraz na strogo definiranu formu, koju će kasnije neprestano istraživati i varirati kroz cijelu karijeru. Kroz interakciju s članovima grupe, kao i kroz izlaganja i manifestacije koje su organizirali, Knifer je usvojio principe redukcije, preciznosti i meditativne kontemplacije. Knifer je počeo sustavno istraživati i usavršavati svoj jedinstveni stil to jest karakteristične meandre, koji su se svojim minimalističkim i geometrijskim pristupom savršeno uklapali u duh Gorgone.

Umjetnik je došao do meandra tražeći krajnju redukciju svih izražajnih elemenata i jednom rečenicom objasnio: „Unutar nekoliko mjeseci došao sam, takoreći, do kraja, to jest do crno-bijele slike (koju sam nazivao anti-slikom) – do meandra od kojeg se jednostavno ne može ići dalje“.

U meandru je Knifer pronašao metaforu za životni ciklus, kontinuirani tok vremena i iskustava koja nemaju početka ni kraja. Ovaj motiv pratio ga je kroz cijelu karijeru, postajući njegov zaštitni znak i središnji element njegova stvaralaštva.

Slika 1. Julije Knifer, *Kompozicija III.*, 1960. ulje na platnu, 66,5 x 97 cm, MG-2577. Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Zagreb.

Meandar je bio dokaz umjetnikove uporne potrage za čistoćom tog oblika i pronalaženje beskonačne načine minimalističkog izražavanja. Jednim motivom, umjetnik je htio objasniti tok života, slikarstva,

umjetnosti, ljepote i svega ostalog što nadilazi racionalno objašnjenje. U njemu je Knifer prepoznao gotovo arhetipski oblik, dakle liniju bez početka i kraja, simbol kontinuiteta, repetitivnosti i unutarnje tišine. Za meandar je smatrao da je nešto dublje i značajnije od same forme, vjerovao je da je to sredstvo izraza, stava i načina postojanosti u umjetnosti i u samom životu. Taj kontinuirani rad na meandru pokazao je njegovu vještinu i upornost, ali i duboku posvećenost jednom motivu, koji je s vremenom prerastao u filozofiju stvaranja. Kroz nezaustavljivo ponavljanje istog motiva, Knifer je uspio stvoriti prepoznatljiv vizualni jezik kojim je jasno izrazio svoju umjetničku viziju. Njegova djela nastala su kao rezultat misaonog procesa koji se protezao kroz vrijeme. Predstavio je umjetnost kao neprekidni dijalog između slike i promatrača, gdje meandar ne služi samo kao ukrasni element, već postaje sredstvo kojim Knifer poziva gledatelja na duboku refleksiju o samom životu i njegovoj neprekinutoj prirodi. U njegovim djelima, statična forma meandra poprma dinamiku upravo kroz ponavljanje, koje u sebi nosi tišinu ali i snažnu napetost.

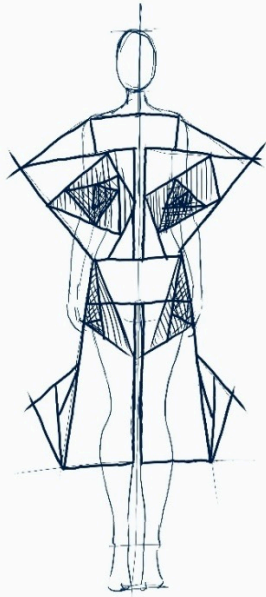
2. Eksperimentalni dio

2.1 Vlastita kolekcija ispirana meandrom u obliku likovne mape

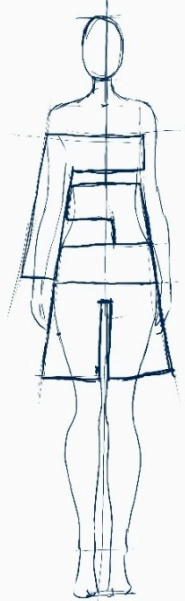
Meandar, jedan od najprepoznatljivijih motiva kako u povijesti tako i u suvremenom kontekstu, predstavlja liniju koja simbolizira beskonačnost, kontinuitet i postojanost unatoč prolaznosti vremena. Upravo je taj arhetipski oblik poslužio kao temeljna inspiracija za kolekciju od sedam modela. U ovom radu meandar nije tretiran isključivo kao dekorativni uzorak, već kao kreativno polazište za oblikovanje silueta, konstrukcijskih rješenja i strukturalnih naglasaka odjevnih predmeta. Na taj način, kolekcija istražuje mogućnosti transformacije ovog antičkog simbola u suvremeni modni jezik, gdje linija meandra postaje oblikotvorni princip, a ne samo ornamentalni detalj. Kolekcija koja je osmišljena ostaje u području konceptualnog i ilustrativnog prikaza, pri čemu upravo kroz takav pristup prenosi ideju transformacije meandra u modni izraz. Primarni cilj je istražiti na koji se način ovaj antički simbol, koji u sebi nosi značenja beskonačnosti, trajnosti i ponavljanja, može reinterpretirati izvan okvira puke dekorativnosti. Umjesto da meandar ostane tek vizualni ornament, on je u kolekciji promišljen kao oblikotvorna osnova, odnosno forma koja je polazište za stvaranje suvremenih silueta i konstrukcijskih rješenja. Na taj način kolekcija ne nastoji reproducirati povijesni motiv, već ga prevesti u novi jezik dizajna koji naglašava vezu između tradicije i suvremenosti.

Silueete i forme u kolekciji oblikovane su polazeći od geometrijske strukture meandra, zbog čega je naglasak stavljen upravo na linijski i arhitektonski pristup dizajnu. Kreacije odišu strogoćom i pravilnošću forme, no istodobno su u većini slučajeva asimetrične, čime se naglašava dinamika i ritmičnost linije. Temeljna ideja bila je kroz kreativan proces osmisliti beskonačnu liniju koja, premda zatvorena u vlastitom ponavljanju, funkcionira skladno s ostatkom siluete te stvara vizualni dojam cjeline. Posebnost kolekcije leži u povezanosti pojedinih dijelova koji u svojoj suštini reflektiraju strukturu meandra, pretvarajući ga iz dekorativnog uzorka u nosivi konstruktivni element. Linija meandra u kolekciji nije uvijek doslovno naglašena; ponekad se pojavljuje na suptilan način, kao skriveni element koji zahtijeva pažljivije promatranje. Upravo ta suptilnost otvara prostor interpretacije i čini da odjevni predmeti zadrže dozu intrigantnosti, na isti način kako je to prisutno u djelima Julija Knifera. Njegov meandar, iako naizgled reducirana na strogu, repetitivnu formu, uvijek nosi u sebi slojevitost značenja i poziva na kontemplaciju. Kniferovo istraživanje beskonačne linije, trajnog ponavljanja i minimalizma u formi, također je postalo ključna inspiracija i za ovu kolekciju, u kojoj se slični principi prenose u modni izraz. Ova kolekcija nastoji ostvariti ravnotežu između arhitektonske strogosti meandra i fluidnosti siluete, kao što Knifer u svojim radovima uspijeva stvoriti vizualnu napetost između stroge strukture i dinamike. Ovom kolekcijom Kniferov umjetnički pristup ne ostaje zatvoren unutar granica likovnog medija, već se reinterpretira u i području mode, gdje je beskonačna linija meandra postala temelj za istraživanje novih oblika, forma i mogućnosti.

a)

b)

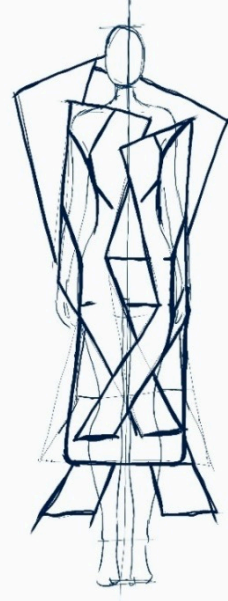
c)

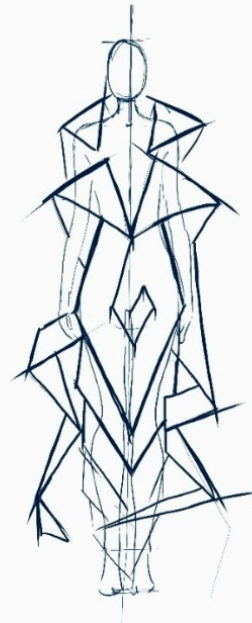
d)

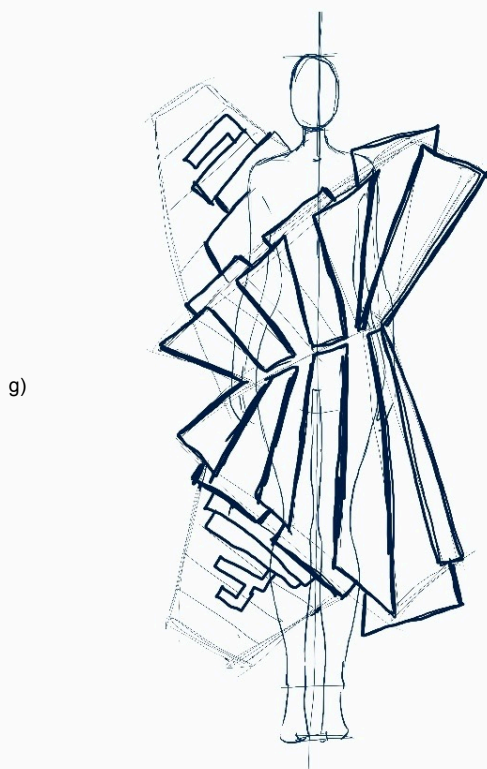

e)

f)

3. Zaključak

Kroz istraživanje Kniferova stvaralaštva i njegovog prepoznatljivog motiva meandra, uočeno je kako ovaj motiv, prisutan kroz različite vremenske epohe, može služiti kao konceptualna osnova za suvremeni modni dizajn. Rad je integrirao teorijsko istraživanje meandra i njegovog značenja, kako u širem umjetničkom kontekstu, tako i unutar Kniferova opusa, omogućivši prenošenje ključnih principa ovog elementa u odjevne forme. Analiza je pokazala da meandar nije samo vizualni motiv, već složen koncept koji nosi simboličko, kulturno i dekorativno značenje. Proučavanje Kniferova opusa, Gorgone i povijesnog razvoja meandra omogućilo je dublje razumijevanje njegove simbolike, ritma i filozofskog značaja. Ritam, ponavljanje i disciplina, prisutni u elementu i u umjetnikovoj praksi, poslužio je kao inspiracija za oblikovanje modne kolekcije, gdje je Kniferova estetika aktivno prenesena u modni izraz. Kroz prikaze kolekcije drugih modnih dizajnera vidljivo je da, iako drevni motiv, meandar i danas pronalazi svoje mjesto u modi, umjetnosti i arhitekturi. Konačno, analiza je pokazala da meandar, svojom trajnošću, jednostavnošću i geometrijskom jasnoćom, simbolizira vrijednosti slow fashion-a, naglašavajući promišljenost, cikličnost i dugotrajan odnos prema modi. U tom smislu, meandar se ne promatra samo kao estetski element, već i kao metafora koja nadahnjuje održivi i promišljeni pristup modnom dizajnu.

Slika 2. a) model br. 1, b) model br. 2, c) model br. 3, d) model br. 4, e) model br. 5, f) model br. 6, g) model br. 7

Literatura

- [1] Dalton, O. M. (1911). *Byzantine art and archaeology*. Dover Publications
- [2] Audsley, W. & Audsley, G. A. (1968). *Designs and Patterns from Historic Ornament*. Dover Publications
- [3] <https://www.enciklopedija.hr/clanak/meandar> , Pristupljeno: 2025-13-8
- [4] <https://www.enciklopedija.hr/clanak/knifer-julije>, Pristupljeno: 2025-17-8
- [5] <https://www.smithsonianmag.com/sponsored/from-zagreb-to-the-world-the-lasting-legacy-of-julije-knifer-180985017/>, Pristupljeno: 2025-15-3
- [6] <https://www.msu.hr/dogadanja/julije-knifer-iz-zbirki-msu/1433.html> , Pristupljeno: 2024-11-4
- [7] Julije Knifer, *Kompozicija III.*, 1960. ulje na platnu, 66,5 x 97 cm, MG-2577. Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Zagreb. Dostupno na: <https://nmmu.hr/2023/11/28/julije-knifer-kompozicija-iii-1960/>